

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 355:159.9:316.658.(477)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.50.27-31>

В. Алещенко, д-р психол. наук, проф.

avi1953@ukr.net

ORCID ID 0000-0003-1560-7318

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Проаналізовано погляди вітчизняних і зарубіжних авторів на сутність і зміст понять "інформаційна війна", "психологічна війна" та "інформаційно-психологічна війна" як складових гібридної війни. Як психологічна парадигма інформаційна війна – це латентний вплив інформації на індивідуальну, групову і масову свідомість за допомогою методів пропаганди, дезінформації, маніпулювання з метою формування нових поглядів на соціально-політичну організацію суспільства через зміну ціннісних орієнтацій і базових установок особистості. Розглянуто поняття "світова психологічна війна", різноманітні теоретичні підходи, інструменти інформаційно-психологічних протиборств. Інструментами інформаційної війни проти України є пропаганда; маніпулювання; намагання змінити громадську думку; психологічний і психотропний тиск; поширення чуток, блокування теле- та радіоефірів; усунення з ефіру на окупованих територіях українських каналів; дезінформація та розповсюдження псевдоновин; поширення фейкової інформації. Визначальними особливостями понять "інформаційна війна" і "психологічна війна" є те, що інформаційна війна ведеться здебільшого в кібернетичному просторі, тоді як психологічна – у просторі соціальному. Досліджено організаційні відмінності інформаційного впливу російської федерації у базовій підготовці фахівців силових структур. Схарактеризовано основні напрями роботи, форми проведення заходів інформаційної війни, які здійснювала російська сторона. Виявлено основні психологічні аспекти сучасних інформаційних війн. Означено психологічні виклики, спричинені війною, які умовно поділено на такі чотири групи: виклики українцям як спільноті; виклики ментальному здоров'ю особистості; виклики психологічному благополуччю; виклики українським психологам як фаховому співтовариству. У ході проведеного дослідження сформовано рекомендації щодо протистояння в інформаційній війні. Запропоновано основні необхідні заходи протидії інформаційній агресії росії проти України.

Ключові слова: гібридна війна, інформаційна війна, психологічна війна, інформаційно-психологічна війна, інформаційно-психологічне протиборство, інформаційна агресія, інформаційно-психологічний вплив, протидія.

Постановка проблеми. На сьогодні інформація стає одним з інструментів війни на ураження та руйнування свідомості, психічного стану людини [1]. Інформаційна політика російської федерації – загроза не лише для України, але й для інших демократичних держав [2]. Загарбник постійно вдосконалює форми і способи інформаційно-психологічного впливу в гібридній війні: використовує сучасні технологічні підходи, захоплює телекомунікаційні об'єкти; застосовує засоби радіоелектронної боротьби; здійснює кібератаки проти державних органів та об'єктів критичної інфраструктури України [3].

Інструментами інформаційної війни проти України є пропаганда; маніпулювання; намагання змінити громадську думку; психологічний і психотропний тиск; поширення чуток, блокування теле- та радіоефірів; усунення з ефіру на окупованих територіях українських каналів; дезінформація та розповсюдження псевдоновин; поширення фейкової інформації. Сусідня держава систематично спотворює історичну правду та використовує її як зброю для обґрунтування власної агресії проти українського народу. Інформаційна війна, ідеологія "руського миру" спрямована на відновлення радянського простору, а в перспективі – повне поглинання України. У цій війні основним об'єктом ураження залишається людина, прихований вплив на яку здійснюється через її нервову систему та психіку, здебільшого на підсвідомому рівні. Полем застосування інструментів психологічної війни є: населення, міжнародна спільнота, морально-психологічний стан громадян, військовослужбовців. Саме тому проблема осмислення психологічних аспектів інформаційних війн життєво важлива для збереження суверенітету, національної та територіальної цілісності України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури показав, що сутність інформаційної війни в сучасному інформаційному суспільстві була предметом досліджень таких провідних

аналітиків різних країн, як: В. Горбулін, М. Вершинін, Д. Волкогон, Г. Почепцов, Г. Перепелица, Є. Магда, В. Разуваєв, Г. Тульчинський, І. Панарін, І. Завадський, С. Расторгуєв, Г. Афанасьєв, П. Лайнбарґден, В. Кноріг, Л. Козер, Г. Ласвель, З. Бжезинський, Г. Карпенко, В. Ліпкан, Н. Волковського, Б. Грушина, Д. Думанського, С. Кара-Мурза, Я. Жарков, К. Каландаров, О. Литвиненка, М. Лібікі, В. Лисенко, А. Мануйло, Д. Ольшанський, К. Хударковський та ін.

Результати проведеного теоретичного аналізу наявних наукових джерел дозволяють констатувати, що існує безліч аргументованих концепцій інформаційної війни і відсутнє загальноприйняте визначення зазначеного поняття. Автор численних книг з питань комунікаційних технологій професор Г. Почепцов під інформаційною війною розуміє всеосяжну й цілісну стратегію бойових дій, обумовлену зростаючою значимістю й цінністю інформації з питань командування, управління, політики, економіки й громадського життя. Основним завданням інформаційної (інформаційно-психологічної) війни на тактичному рівні є одержання певної матеріальної переваги, яку, відповідно, втрачає інший учасник протиборства. Означені втрати є різновидом воєнних втрат. Інформаційна війна провадиться шляхом використання відкритих і прихованих інформаційних впливів (таємних операцій) [4].

У книзі Д. Прокоф'євої "Інформаційна війна та інформаційна злочинність" наведено таке визначення: інформаційна війна – це дії, розпочаті для досягнення інформаційної переваги шляхом завдання шкоди інформації, процесам, що базуються на інформації і інформаційних системах супротивника при одночасному захисті власної інформації, процесів, що базуються на інформації та інформаційних системах [5]. Як психологічна парадигма інформаційна війна – це латентний вплив інформації на індивідуальну, групову і масову свідомість за допомогою

методів пропаганди, дезінформації, маніпулювання з метою формування нових поглядів на соціально-політичну організацію суспільства через зміну ціннісних орієнтацій і базових установок особистості.

Мартін Лібікі зазначав, що сутність інформаційно-психологічної війни полягає у впливі на суспільну свідомість таким чином, щоб керувати людьми і змусити їх діяти проти своїх інтересів. Однією із форм інформаційної війни він називає *психологічну*, до якої належать пропаганда і деморалізація. Завдання такої війни, на погляд ученого, – це знищення не фізичної сили, а соціуму. Він дає таку характеристику цьому явищу: "інформаційна війна – це засоби, які включають збір, передачу, захист, маніпулювання, спростування, заперечення та знищення інформації, завдяки яким можна встановити перевагу над противником" [6].

Досліджуючи інформаційну війну в контексті психологічних теорій, В. Лисичкін і Л. Шелепін вказують, що її об'єктом є когнітивно-емоційна сфера індивідів, а головною метою – управління інтелектуально-психологічними та соціокультурними процесами, обов'язковим елементом якого виступає неусвідомленість цього впливу особами, схильними до завуальованого впливу і подальшими лініями запрограмованої поведінки [7].

На сьогодні розглядається поняття "світова психологічна війна". За визначенням Г. Омельченко, – це планомірне використання державами-противниками та їхніми установами засобів і заходів ідеологічної дезорієнтації (деморалізації) і розкладання свідомості людей та груп людей, зниження їхньої ідейної, політичної, духовної та морально-психічної стійкості, спонукання до негативних дій або бездіяльності населення та особового складу армій інших держав як у воєнний, так і в мирний час, з метою схилення населення та армії до припинення спротиву [8].

Як слушно вказує А. Манойло, інформаційно-психологічна війна – це сукупність різноманітних форм, методів і засобів впливу на людей з метою зміни в бажаному напрямі їхніх психологічних характеристик (поглядів, думок, ціннісних орієнтацій, настроїв, мотивів, установок, стереотипів поведінки), а також групових норм, масових настроїв і громадської свідомості в цілому [9].

Мета статті – дослідити психологічні аспекти інформаційної війни та визначити основні необхідні заходи протидії інформаційній агресії російської федерації проти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Західними фахівцями інформаційно-психологічна війна виділяється як найвища форма інформаційного протистояння, її основними ознаками є багатооб'єктність і багатоаспектність, масштабність територіального покриття, що поєднуються з чіткою визначеною спрямованістю і вибірковістю об'єктів ураження. На відміну від інформаційної, інформаційно-психологічна війна побудована більше на якісному аспекті: не скільки інформаційних повідомлень (текстів) надруковано (видано в ефір), а скільки їх досягло мети і сприйняте споживачами. Визначальними особливостями понять "інформаційна війна" і "психологічна війна" є і те, що інформаційна війна ведеться здебільшого в так званому кібернетичному просторі, тоді як психологічна – у просторі соціальному [10].

Досить вдалим є формулювання кінцевої мети інформаційно-психологічної війни, яке навів американський дослідник Джон Стейн у книзі "Інформаційна війна": "Метою такої війни є розум, особливо розум тих, хто приймає ключові рішення з приводу війни і миру, а з військової точки зору розум тих, хто приймає ключові

рішення стосовно того, коли і як використовувати наявні сили і можливості стратегічних структур" [11].

Для розуміння стратегії та дій противника доцільно зазначити основні підходи росії до реалізації інформаційної війни. Ця війна росії проти України фактично розпочалася з перших днів незалежності. Вона перестала бути лише додатком до фізичного протистояння чи військового вторгнення: стала самоцінним явищем. Але новий підхід кремля відрізнявся від стратегії його західних супротивників саме упором на "психосферу" як основний театр бойових дій [12]. Насамперед це чітке формулювання ідей, меседжів та кодування їх у відповідному форматі (текст, відео, графіка, фото) стає вістряем, своєрідним проникаючим елементом інформаційного тарана, який б'є по свідомості конкретних цільових груп. У цьому контексті важливим компонентом є психологічні методики програмування, маніпулювання та блокування людської свідомості, серед яких особливе місце посідають зокрема такі, як бойове нейролінгвістичне програмування (НЛП). Щодо теорії і практики НЛП базовим інструментом у досліджуваній темі є інформаційна зброя. Останню визначають як сукупність засобів, методів, способів і технологій інформаційно-психологічного впливу, спеціально створених для прихованого та явного управління інформаційним середовищем противника, процесами та системами, що функціонують на основі інформації, а також для нанесення їм невідповідної шкоди [13, с. 17].

Основним управлінським процесом визначається інформаційний вплив – цілеспрямоване виробництво і розповсюдження спеціальної інформації, яка здійснює безпосередній вплив (позитивний чи негативний) на функціонування та розвиток інформаційно-психологічного середовища держави, психіку та поведінку політичної еліти, населення [14]. Аналізуючи деякі інтернет-ЗМІ, які є учасниками інформаційної війни на боці росії, можна помітити, що їхня діяльність побудована на поширенні так званої "фейкової" інформації, яка покликана дезінформувати як українське, так і російське населення. На сайтах інтернет-видань – як російських, так і новостворених так званих республік "ДНР" та "ЛНР" – розміщують матеріали під голослівними заголовками, де згадуються вигадані "Україналісти", "націоналістичні батальйони"; східні території України, які не перебувають під владою "ДНР", вважають окупованими.

У базовій підготовці фахівців силових структур росії вказано:

- основною формою проведення заходів інформаційної війни є таємні інформаційно-психологічні операції, які здійснюються шляхом керованого інформаційного впливу на індивідуальну, групову або масову свідомість, волю громадян іншої країни, їхні почуття, дезінформування суб'єктів прийняття політичних, економічних та інших управлінських рішень, здійснення підризу інформаційної інфраструктури противника та ЗМІ цих країн;

- метою таких заходів є здійснення негативного впливу на свідомість та систему знань і уявлень країни-об'єкта та формування потрібного інформаційного впливу поза її межами;

- для реалізації цих кроків має діяти розвідувально-інформаційний центр, що функціонує в межах реального масштабу часу;

- бойовим діям має передувати здатність забезпечити швидке виведення з ладу інфраструктури політичного та економічного управління противника, а також систем зв'язку та радіоелектронної боротьби;

• важливим складником сучасної війни (не лише інформаційної) є моральний фактор. Створення системи морально-психологічної підготовки військовослужбовців росії та розробка алгоритмів підризу морального духу противника – вирішальні фактори в сучасній війні.

Широкомасштабна інформаційна війна росії проти України має за мету підризу політичної, економічної, соціальної та оборонної систем нашої держави. Організаційними відмінностями інформаційної війни росії слід вважати те, що майже весь її інформаційний простір контролюється одним центром ухвалення рішень. Головним засобом, через який держава веде інформаційну війну, є ЗМІ, оскільки саме вони є структурою, яка збирає, обробляє, аналізує інформацію та доводить її до різноманітних соціальних груп.

Інформаційний простір України все активніше використовує росія для здійснення інформаційно-психологічного впливу на діяльність українського керівництва та формування відповідної громадської думки щодо внутрішньої та зовнішньої політики України. Багато в чому психологічними є цілі війни.

Для розуміння стратегії та дій противника доцільно зазначити **основні психологічні аспекти інформаційної війни.**

Перший аспект – чітке формування основних завдань психологічної війни:

- деморалізація населення України;
- формування у громадян росії та України викривленого "медіабачення" подій, що відбуваються, а не їхніх дійсних причин та наслідків;
- створення думки про масову підтримку дій росії з боку населення південно-східних регіонів України;
- схилити до симуляції, дезертирства і здачі в полон;
- підтримати діяльність підризних і диверсійних груп на території супротивника;
- психологічна підтримка українських прихильників радикального зближення регіонів сходу й півдня України з росією;
- для досягнення цілей війни залучити РПЦ.

Другий аспект – закладання певних психологічних установок. Це було одним із ключових напрямів роботи, яку здійснювала російська сторона, активізація яких мала призвести до соціального вибуху в межах певних територіальних груп. Серед таких установок були: захист права на використання російської мови; загроза українського національного радикалізму; нерозривність культурних зв'язків з росією; економічна необхідність співпраці з росією; зазіхання країн ЄС та США на цілісність України; "братерські" народи "з однією пуповиною".

Зазначені установки протягом багатьох років закладалися на свідомому та підсвідомому рівнях у мешканців сходу та півдня України, за допомогою всього спектра інструментів інформаційного впливу (ЗМІ, література, кіно, неформальні комунікації тощо).

Третій аспект – маніпулювання масами. Із початком широкомасштабної агресії путін називає війну "спецоперацією, щоб зачистити Україну від нацистів", мета якої "допомога людям Донбасу". Потім йшлося про "денацифікацію та демілітаризацію" України. Саме така постановка питання полягає в маніпулюванні масами з метою: внесення в суспільне та індивідуальне свідомість шкідливих ідей "денацифікації" (це чистий нацизм та знищення української нації); залякування свого народу образом ворога; залякування супротивника власною могутністю (захопимо Київ за 2-3 дні), дезорієн-

тація та дезінформація мас; послаблення певних переконань, устоїв тощо.

Четвертий аспект – установка на ефективне використання основних методів ведення психологічної війни, якими слід вважати: пропаганду, поширення чуток, провокації, дезінформування, *психологічний тиск*, диверсифікацію суспільної свідомості тощо, що є основним методом у цій війні, яка ведеться на трьох умовних фронтах – серед населення конфліктної зони, тилового населення та міжнародної спільноти (полковник Армії США Джек МакКуен).

Поширеним методом впливу на свідомість людей став психологічний та психотропний тиск. Його застосування передбачає шантаж, погрози переслідувань, репресій, вбивств, диверсій тощо. Основними технологіями тиску слід вважати: шахрайство, блеф, політичні ігри і містифікації, маніпулятивні дії, провокації, психологічні і таємні операції, політичні ігри і рекламні кампанії, дезінформація, чулки тощо. Як психологічний тиск на населення застосовують здійснення вибухів, підпалів, масових отруєнь, захоплення заручників, інші терористичні акції, прийоми нічим не виправданого насилля та варварства з єдиною метою – викликати почуття страху, паніки. Психологічний тиск здійснюється політичними засобами, зокрема такими, як створення чи підтримка існуючих опозиційних партій і рухів з метою тиску на керівництво держави.

Усі означені методи психологічної війни активно використовуються росією. Наприклад, ворожі спецслужби намагаються залякати українських військових, розсилаючи на їхні особисті телефонні номери повідомлення з погрозами. Повідомлення містять заклики зрадити присягу, скласти зброю, здатися в полон або перейти на бік ворога. Їх розсилають через SMS та месенджери "Телеграм", "Вайбер", "Сігнал" або "Ватсап". У тексті погроз йдеться про нібито точне встановлення місцезнаходження особи, якій надійшло вказане повідомлення; зазначається, що у випадку продовження служби по місцях проживання власника телефону та його сім'ї буде завдано точних ракетних ударів. Такого типу погрози насамперед спрямовані на те, щоб дестабілізувати морально-психологічний клімат в ЗСУ, посягти сумніви та знизити бойовий дух. Надіслані погрози є звичайними маніпуляціями людською психікою. Подібні дії ворога є одним із видів психологічної атаки, яка не підкріплюється жодними конкретними діями – "точного ракетного обстрілу" або "ми тебе найдьом" [15].

Крім того, СБУ встановила, що російські ЗМІ застосовують й інші методи впливу на глядача: поширюють напівправду, показують деталізовані сцени вбивств і насильства, намагаючись сформувати образ ворога (у ролі якого виступає українська влада) у свідомості глядачів, використовують технологію "25-го кадру" тощо.

П'ятий аспект – зміст психологічного впливу реалізується шляхом проведення психологічних операцій. Психологічна операція (ПсО) – головний елемент психологічної війни. Її проведення передбачає використання на практиці в умовах збройної боротьби складної сукупності узгоджених за метою, завданнями, регіоном, часом та об'єктами видів, форм, способів і прийомів інформаційно-психологічного впливу.

За спрямуванням психологічні операції поділяють на:

- ПсО для введення противника в оману;
- ПсО проти цивільного населення противника;
- ПсО на підтримку бойових дій;

- ПсО зі сприяння опозиційним силам та дисидентським рухам;
- ПсО для здійснення культурної експансії і диверсії;
- консолідує ПсО.

Шостий аспект – розробка алгоритмів підриву морального духу противника, а саме:

- розпалити у солдатів недовіру до командування та уряду;
- посягати ворожечу між групами військ і населенням та нацькувати їх одне на одного;
- деморалізація особового складу збройних сил та силових відомств, а також спонування їх до державної зради й переходу на бік ворога;

Наразі в Україні це не спрацювало.

Сьомий аспект – здійснення психологічного впливу військовими засобами. Наприклад, з метою психологічного тиску РФ розташувала свої війська та ракети біля кордону з Україною, на території Білорусі і намагається досягти своїх політичних та військових цілей за допомогою демонстрації військової сили, направляючи військово-морські угруповання в різні райони акваторії Чорного моря.

Система національної безпеки України виявилась не достатньо ефективною протистояти багатовекторній гібридній агресії. Разом з тим, вжиті державою заходи у сфері інформаційно-психологічного протистояння на сьогодні дозволили ситуацію стабілізувати. Важливим аспектом є посилення інформаційно-психологічного впливу, психологічна обробка населення, особового складу сил оборони.

Спричинені війною психологічні виклики можна умовно поділити на такі чотири групи: 1) виклики українцям як спільноті; 2) виклики ментальному здоров'ю особистості; 3) виклики психологічному благополуччю та розвитку дитини; 4) виклики українським психологам як фаховому співтовариству. Ряд серйозних викликів, зумовлених війною, постала сьогодні перед фахівцями Сил спеціальних операцій (ССО), військовими ЗМІ, медіками, фаховим психологічним співтовариством, – недостатні обсяги та якість підготовки кадрів. Наразі військовому співтовариству психологів необхідно долучитися до розробки Програми з надання психологічної допомоги постраждалим від війни в Україні.

У ході проведеного дослідження сформовано рекомендації щодо протистояння в інформаційній війні, а саме:

- підсилити державний контроль за інформаційним простором України, оперативного виявлення інформаційно-психологічних операцій супротивником;
- більш оперативно координувати інформаційний вплив на вразливі елементи інформаційної системи противника;
- розробити методи і засоби протистояння інформаційним акціям ворога для зменшення сфери його впливу;
- використовувати комплексний підхід при формуванні стратегії інформаційної війни, тобто поєднувати суто інформаційні методи впливу з економічними, військовими, політичними тощо;
- спрямувати сили відразу на кілька напрямів: викривати кремлівську брехню; встановлювати власний порядок денний, просувати українські наративи, формувати стійкість українців до дезінформації; консолідуватися та синхронізуватися у цих наративах. Головним принципом України в інформаційному протистоянні з РФ має бути трансляція правди та реальних фактів.

З метою запобігання та зниження негативного інформаційного впливу супротивника та зміцнення морально-психологічної стійкості військовослужбовців необхідно своєчасно здійснювати такі заходи, як: аналіз і прогнозування інформаційної обстановки; узагальнення даних про джерела негативного інформаційно-психологічного впливу (ІПВ); нейтралізація ІПВ противника, недопущення деморалізації особового складу; створення морально-психологічної переваги; зрив та ліквідація наслідків психологічних операцій противника тощо.

Висновки. Виявлено основні психологічні аспекти інформаційної війни, а саме: чітке формування її основних завдань; закладання певних психологічних установок; маніпулювання масами; установка на ефективне використання основних методів ведення психологічної війни; зміст психологічного впливу реалізується шляхом проведення психологічних операцій; розробка алгоритмів підриву морального духу противника; здійснення психологічного впливу військовими засобами потребують належного врахування розробки узгодженого плану консолідованих дій і спільного бачення ефективних засобів реагування на серйозні загрози та виклики.

Психологія військового управління вимагає врахування всіх психологічних аспектів інформаційної війни військово-політичним керівництвом, прийняття військових рішень і виконання функцій управління, пов'язаних з командуванням збройними силами. Необхідно визнати, що саме від їхнього вмілого управління, своєчасного прийняття доцільних рішень, що відповідають обстановці, значною мірою залежить успіх бойових дій, морально-психологічний стан особового складу.

Широкомасштабна інформаційна війна російської федерації проти України має за мету підрив політичної, економічної, соціальної та оборонної систем нашої держави. Вона потребує реалізації асиметричних рішень і передбачає проведення інформаційно-психологічних операцій (ІПО), спрямованих проти персоналу й осіб, які приймають рішення і впливають на їхню моральну стійкість, емоції та мотиви прийняття рішень.

З огляду на вищезазначене вбачається за необхідне виробити системний, наступальний підхід до питань протидії та нейтралізації результатів дестабілізуючої діяльності в інформаційній сфері, враховувати психологічні аспекти в інформаційній війні. Антидотом у такій війні є комплекс заходів під спільною узагальною назвою інформаційна, психологічна гігієна, який розкриває механізми боротьби з інформаційною, психологічною війною, пояснює їхні механізми, розробляє протидію на випередження, де простими словами подається суть явища, до пояснення складних механізмів перевірки джерел інформації, виявлення фальшивих новин, загальноосвітня діяльність з акцентуванням уваги на можливе перекручування окремих фактів супротивником, маніпуляцій. У цій війні основним об'єктом ураження залишається людина, прихований вплив на яку здійснюється через її нервову систему та психіку.

Необхідно розпочати підготовку фахівців з ведення інформаційно-психологічних війн. На базі провідних закладів вищої освіти України, у тому числі, і силових відомств розгорнути систему підготовки фахівців з інформаційної безпеки із кваліфікаційним рівнем від спеціаліста до магістра управління за різними спеціалізаціями в межах спеціальності "Інформаційна безпека держави".

Активно залучати молодь до створення програмного забезпечення, відеоконтенту, спрямованого на стимулювання патріотичного духу в нашій країні, створення сайтів, поширення необхідної інформації в соціальних

мережах, переведення літератури, необхідного контексту на іноземні мови, тобто для активного централізованого ведення інформаційно-психологічних операцій.

Організація ефективної системи забезпечення інформаційної безпеки держави передбачає централізоване управління з конкретними функціями, які забезпечують моніторинг і контроль за всіма психологічними компонентами інформаційної війни.

Список використаних джерел

1. Аleshchenko В. І. Особливості сучасних психологічних операцій в умовах гібридної війни // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони, 2019. № 3.
2. Стратегія інформаційної безпеки : Указ Президента України від 28 грудня 2021 р. № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 12.03.2022).
3. Інформаційний вимір гібридної війни: досвід України : мат-ли між народ. наук.-практ. конф. Київ : НУОУ, 2017. 104 с.
4. Почепцов Г. Інформаційні війни: тенденції та шляхи розвитку. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/6479/2012-08-12-informatsiyi-viyny-tendentsii-ta-shlyakhy-rozvytku/> (дата звернення: 12.03.2022).
5. Прокоф'єва Д. М. Інформаційна війна та інформаційна злочинність // Вісн. Запорізьк. юрид. ін.-ту, 2000. № 1. С. 288–307.
6. Лібікі М. Що таке інформаційна війна? URL: <http://viysko.com.ua/tehnologiji-voyen/martin-libiki-shhotake-informacijna-vijna/> (дата звернення: 12.03.2022).
7. Лисичкин В. А., Шелепин Л. А. Третья мировая (информационно-психологическая) война. URL: <http://malchish.org/lib/politics/infwar.htm> (дата звернення: 12.05.2022).
8. Омельченко Г. О. Світова психологічна війна, як передвісник розпаду Росії – останньої "імперії зла". URL: <https://ukrreporter.com.ua/politic/war/svitova-psyhologichna-vijna-yak-peredvisnyk-rozpadu-rosiyi-ostannoyi-imperiyi-zla.html> (дата звернення: 12.02.2022).
9. Маноїло А. В. Государственная информационная политика в особах условиях. Москва, 2013. 388 с.
10. Сенченко О. Новітні війни з використанням інформаційно-психологічної зброї // Вісн. Книжк. палати, 2014. № 8. URL: http://www.irbis-nbv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe (дата звернення: 21.05.2022).
11. Vickers M.J. The revolution in military affairs and military capabilities. War in the information age: new challenges for U.S. security policy. Washington etc., 1997. 227 p.
12. Pomarantsev P. Kremlin hall of mirrors. URL: <https://www.theguardian.com/news/2015/apr/09/kremlin-hall-of-mirrors-military-information-psychology> (дата звернення: 21.03.2022).
13. Зеленін В. В. По той бік правди: нейролінгвістичне програмування як зброя інформаційно-пропагандистської війни. Вінниця : Віндрук, 2014. 384 с.

14. Курбан О. В. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі : навч. посіб. Київ : ВІКНУ, 2016. 286 с.

15. Намагаються залякати: спецслужби рф розсилають українським військовим погрози. Інформагентство УНН, 8 червня 2022. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1980447-namagayutsya-zalyakati-spetssluzhbi-rf-rozsilayut-ukrayinskim-viyskovim-pogrozi> (дата звернення: 08.06.2022).

References

1. Aleshchenko, V.I. (2019). Features of modern psychological operations in a hybrid war. *Modern information technologies in the field of security and defense*. Kyiv. № 3. [In Ukrainian]
2. Information security strategy. Approved by the Decree of the President of Ukraine of December 28, 2021 № 685/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>
3. Information dimension of hybrid warfare: the experience of Ukraine: materials of the international scientific-practical conference. Kyiv: NUOU, 2017. 104 p.
4. Pocheptsov, G. Information wars: trends and ways of development. <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/6479/2012-08-12-informatsiyi-viyny-tendentsii-ta-shlyakhy-rozvytku/>
5. Prokofiev, D.M. (2000). Information warfare and information crime. *Bulletin of Zaporizhia Law Institute*. №1.
6. Libiki, M. What is information warfare? <http://viysko.com.ua/tehnologiji-voyen/martin-libiki-shhotake-informacijna-vijna/>. [In Russian]
7. Lysychkin, V. A.; Shelepin, L. A. World War III (information and psychological) war. <http://malchish.org/lib/politics/infwar.htm>. [In Russian]
8. Omelchenko, H. O. World psychological warfare as a harbinger of the collapse of Russia – the last "evil empire". <https://ukrreporter.com.ua/politic/war/svitova-psyhologichna-vijna-yak-peredvisnyk-rozpadu-rosiyi-ostannoyi-imperiyi-zla.html>. [In Ukrainian]
9. Manoilo, A. V. (2013). State information policy in special conditions. Moscow. [In Russian]
10. Senchenko, O. (2014). Recent wars with the use of information and psychological weapons. *Bulletin of the Book Chamber*. № 8. http://www.irbis-nbv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe. [In Ukrainian]
11. Vickers, M.J. (1997). The revolution in military affairs and military capabilities. War in the information age: new challenges for U.S. security policy. Washington etc., 227 p.
12. Pomarantsev, P. Kremlin hall of mirrors. <https://www.theguardian.com/news/2015/apr/09/kremlin-hall-of-mirrors-military-information-psychology>
13. Zelenin, V.V. (2014). On the other side of the truth: neurolinguistic programming as a weapon of information and propaganda war. Vinnytsia: Windruk
14. Kurban, O.V. (2016). Modern information wars in the online network space: a textbook. Kyiv: VIKNU.
15. They are trying to intimidate: Russian special services are sending threats to the Ukrainian military. June 8, 2022. <https://www.unn.com.ua/uk/news/1980447-namagayutsya-zalyakati-spetssluzhbi-rf-rozsilayut-ukrayinskim-viyskovim-pogrozi>

Надійшла до редколегії 04.06.22

V. Aleshchenko, Dr of Sci. in Psychology, Prof.
avi1953@ukr.net
ORCID ID 0000-0003-1560-7318
Ivan Chernyakhovsky National University of Defense of Ukraine, Kyiv, Ukraine

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF INFORMATION WARFARE

The article has analyzed views of domestic and foreign authors on the essence and content of the concepts of "information warfare", "psychological war" and "information-psychological war" as components of a hybrid war. Within the psychological paradigm, information warfare is understood as the latent impact of information on individual, group and mass consciousness through methods of propaganda, misinformation, manipulation to form new views on the socio-political organization of society through changes in values and basic attitudes. The concept of "world psychological warfare", various theoretical approaches, tools of information and theoretical approach are considered. The tools of the information warfare against Ukraine are propaganda; manipulation; attempts to change public opinion; psychological and psychotropic pressure; spreading rumors, blocking TV and radio broadcasts; removal of Ukrainian channels in the occupied territories; disinformation and distribution of fake news; distribution of fake information. The defining features of the concepts of "information warfare" and "psychological war" are that information warfare is conducted mostly in cyberspace, while psychological – in social space. The organizational differences of the information influence of the Russian Federation in the basic training of law enforcement specialists are investigated. The main directions of work, forms of information warfare activities which were carried out by the Russian party are characterized. The main psychological challenges of modern information wars are shown. The psychological challenges caused by the war are identified, which are conditionally divided into the following four groups: challenges to Ukrainians as a community; challenges to the mental health of the individual; challenges to psychological well-being; challenges to Ukrainian psychologists as a professional community. In the course of the study, recommendations for confrontation in the information warfare were formed. The main necessary measures to counteract the information aggression of the Russian Federation against Ukraine are suggested.

Keywords: hybrid war, information warfare, psychological war, information-psychological war, information and psychological confrontation, information aggression, information and psychological influence, counteraction.